

21. Педагогика : учеб. пособ. для студентов педагогических вузов и педагогических колледжей / под ред. П. И. Пидкасистого. – М. : Педагогическое общество России, 1998. – 640 с

22. Педагогічний словник / за ред. дійсного члена АПН України М. Д. Ярмаченка. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 514 с

23. Практична педагогіка виховання : посіб.з теорії та методики виховання / за ред. М. Ю. Красовицького ; (упор. Іванюк Г. І.]. – Київ – Івано-Франківськ : Плай, 2000. – 218 с

24. Психология. Словарь / под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Политиздат, 1990. – 494 с.

25. Рабош В. А. Синергетический подход к проблеме устойчивого развития образования / В. А. Рабош // Философия образования. – 2008. – № 2(23) – С.5 – 12

26. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти: посібник для вчителів і методистів початкового навчання / О. Я. Савченко. – 2-ге вид., доповн., переробл. – К.: Богданова А. М., 2009. – 226 с.,

27. Сучасні тенденції виховання // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. – № 1. – 2012. – С. 29–33

28. Шадриков В. Д. Психология деятельности и способности человека : учеб. пособ. / В. Д. Шадриков. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Издательская корпорация “Логос”, 1996. – 320 с.: ил.,

29. Шуман С. Г. Место воспитания в целостном процессе развития личности / С.Г.Шуман // Образование в современной школе. – № 4. – 2002. – С. 27 – 33

30. Щетинин М. П. Объять необъятное: Записки педагога / М. П. Щетинин. – М. : Педагогика, 1986. – 176 с.

УДК 37.013-053.2(09)(477)“19”

С. Є. Лупаренко,

кандидат педагогічних наук, доцент
(Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди)

ВИКОРИСТАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИТИНСТВА ХХ СТ.

Постановка проблеми. Однією зі значущих цінностей сучасного суспільства є дитинство, оскільки саме в цей час закладаються основи всього майбутнього життя особистості. Дитинство є важливою складовою розвитку й відродження української нації, а ставлення до дітей, їхній розвиток, виховання, соціальний захист з боку держави, соціальних інститутів й окремих соціальних груп свідчать про певний рівень культурного й соціального розвитку суспільства.

Однак різні тенденції та особливості сучасного суспільства, які беруть свій початок у ХХ ст. (комп'ютеризація, надмірне інтелектуальне навантаження дітей, прагнення розпочати їх навчання якомога раніше,

демографічна криза, формування споживацької моделі поведінки, індустрії дитячих розваг тощо), мають значний вплив на дітей та призводять до того, що відбувається своєрідна девальвація, “зникнення” дитинства. Сучасні діти дорослішають у складних соціально-економічних, морально-правових, культурно-освітніх, побутових умовах, які треба враховувати для створення сприятливого середовища виховання дитини як носія дитинства.

З огляду на це актуальним є дослідження теорії та практики здійснення соціокультурного забезпечення дитинства з метою його збереження, створення найкращих умов для розвитку особистості дитини. Особливо цінним у цьому контексті є період ХХ ст., який характеризувався унікальним педагогічним досвідом освітян у галузі соціального захисту дітей, задоволення їхніх освітніх і культурних потреб. Погляди вчених на проблеми дитини, що існували протягом ХХ ст., а також досвід реалізації ідей соціокультурного забезпечення дитинства заслуговують на увагу і в наш час.

Дослідження є складовою програми науково-дослідної роботи кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз наукових праць з теми дослідження засвідчив, що в літературі представлені лише деякі аспекти цієї теми. Так, досвід роботи держави з дітьми в Україні протягом досліджуваного періоду розглядається в роботах М. Левківського, О. Микитюка, З. Равкіна та інших; використання теорії та практики організації дитячого дозвілля в ХХ ст. розкривається у працях І. Восоцької, Т. Гиріної, І. Осіпової, О. Сидоренко, А. Шматкової та інших; упровадження ідеї організації дитячого читання в сучасних умовах висвітлено в дослідженнях І. Вавілової, С. Плотнікова, Т. Чорної, В. Чудінової та інших.

Метою статті є розкриття напрямів використання теоретичного доробку і практичного досвіду соціокультурного забезпечення дитинства в ХХ ст. в сучасних умовах.

Визначення специфіки використання творчих знахідок і досвіду впровадження ідей соціального й освітньо-культурного забезпечення дитинства досліджуваного періоду в сучасних умовах вимагає аналізу нормативно-правового забезпечення систем освіти і соціального захисту дітей.

Сьогодні соціокультурне забезпечення дитинства в Україні визначається такими документами: “Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року”, Базовий компонент дошкільної освіти, Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, Державна цільова соціальна програма розвитку дошкільної освіти на період до 2017 р., Концепція загальної середньої освіти, Національна доктрина розвитку освіти, постанова Кабінету Міністрів від 15 серпня 2011 р. №872 “Про затвердження порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах”, закон України від 1 червня 2000 р. №1768-III “Про охорону дитинства”, закон України від 13 січня 2005 р. №2342-IV “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”, закон України від 2 червня 2005 р. №2623-IV “Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей” та ін.

Так, у всіх цих документах визначається необхідність орієнтації освіти й опіки дітей на розвиток особистості. Цей процес ґрунтується на визнанні самоцінності дитинства, його особливої ролі у формуванні дітей. Зокрема, у Концепції загальної середньої освіти вказується, що освіта має забезпечувати умови для різнобічного, цілісного розвитку особистості. Отже, в сучасному суспільстві визнається унікальність і самобутність дитинства, необхідність створення передумов для повноцінного життя дитини.

Особлива роль відводиться збереженню дитячої субкультури (що є надзвичайно важливим в умовах, коли втрачається специфіка дитинства), сприянню розвитку індивідуальності дитини, забезпеченню її особистісного зростання, що реалізується шляхом урахування індивідуальних особливостей в освітньому процесі, застосування особистісно орієнтованих технологій навчання, організації роботи з дітьми з особливими потребами, що сприяє кращій адаптації цих дітей у соціумі.

Окрім того, у Концепції загальної середньої освіти, Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти підкреслюється, що освіта XXI ст. – це освіта для людини, стрижнем якої є культуротворча домінанта. Це набуває особливої актуальності для дітей, оскільки провідним критерієм дитинства є наявність культуротворчої функції, яка характеризується перетворенням родових здібностей в універсальні, що здійснюється всередині різноманітних видів діяльності (ігрової, навчальної тощо). У процесі свого розвитку дитина творчо засвоює не лише ті факти, події, що склалися історично, але й форми людської ментальності, що тільки перебувають у фазі становлення. Дитина специфічним чином бере участь у породженні цих форм. Разом з тим діяльність підростаючого покоління, спрямована на засвоєння вже сформованого соціального досвіду, сприяє формуванню історично нового кола універсальних здібностей [4].

Серед основних завдань освіти і соціального захисту дітей є збереження і зміцнення їхнього фізичного і психічного здоров'я. Дійсно, сучасних дітей часто називають "ослабленими" (не лише через погану екологію, але й через надмірну технізацію їхнього життя, коли багато видів діяльності за дітей виконують різні пристрої, унаслідок чого діти стають нездатними виконувати фізичні роботи). Також у багатьох дослідженнях (О. Іонова, О. Лукашенко, О. Омельченко та ін.) вказується на низький рівень здоров'я дітей через несприятливі соціально-економічні, екологічні, освітні та спадкові чинники.

У "Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року" актуальною також визначається реалізація ідеї посилення ролі сім'ї у вихованні дітей, розширення можливості впливу родин учнів на навчально-виховний процес, що визначає особливе значення сім'ї в розвитку особистості.

До того ж, у Державній цільовій соціальній програмі розвитку дошкільної освіти на період до 2017 р. необхідним у сучасних умовах вважається налагодження вітчизняного виробництва навчально-методичного, ігрового обладнання і дидактичних засобів навчання в необхідному обсязі. З огляду на це, особливої актуальності набуває розробка санітарно-гігієнічних вимог до дитячих товарів і налагодження їх виробництва (з урахуванням специфіки дитячого розвитку та національних особливостей).

Отже, аналіз концептуальних ідей щодо стратегії та напрямів розвитку освіти, висвітлені в означених документах, дозволяє стверджувати, що дитинство визнається унікальним періодом у житті людини, а метою його соціокультурного забезпечення є різнобічний розвиток особистості. Це актуалізує потребу у творчому використанні ідей соціокультурного забезпечення дитинства ХХ ст., адже більшість з них має гуманістичну основу. Тому напрямами використання теоретичного доробку і практичного досвіду соціокультурного забезпечення дитинства ХХ ст. можуть бути такі:

- виокремлення й популяризація на сторінках періодичної преси ідей представників педагогічної думки минулого (зокрема, про організацію роботи з малолітніми правопорушниками, організацію вільного часу дітей та ін.).

Особливої уваги заслуговують такі питання:

- облаштування дитячих ігротек, оскільки вони були унікальними закладами, подібних до яких не було ніде у світі. Натомість саме ігротеки сприяли розвитку ігрової діяльності дітей, яка є специфікою дитинства, підвищенню їхньої допитливості;

- залучення дітей до культурного відпочинку: читання книг, відвідування театрів, музеїв, виставок, парків відпочинку.

Особливе значення в сучасних умовах має формування в дітей бажання читати. Зараз на зміну старої моделі дитячого читання приходиться нова – “модель літературної соціалізації особистості” [7, с. 131], що змінює характеристики читання дітей, які звикають до “ділового” читання за шкільною програмою, аніж до читання на дозвіллі. Усе це пояснюється надмірним навантаженням у школі, формальним викладанням літератури, відсутністю якісних книжок, які б відповідали потребам дітей певного віку. Проте, за даними С. Плотнікова, В. Чудінової та інших дослідників [6; 7], діти, які читають, здатні мислити в межах проблеми, охопити ціле, виявляти відмінності та протиріччя, адекватно оцінювати ситуацію; у них краще розвинене мовлення, більший обсяг пам'яті й активна творча уява. Тому важливо забезпечити дітей якісною дитячою літературою і сформувати їхнє бажання читати.

Окрім того, необхідно розвивати інформаційну культуру дітей, уміння працювати з інформацією і постійно підвищувати їх інтерес до читання, чому можуть сприяти такі заходи [1; 7]: уведення спеціальних занять або окремого навчального предмета, які б надавали учням знання й уміння інформаційного самозабезпечення в навчальній діяльності; розвиток сімейного читання і створення спеціальних програм для сімей; підвищення статусу читання та людини, яка читає, за допомогою засобів масової інформації; активізація дитячої зацікавленості читанням завдяки правильній організації батьками й учителями процесу читання художнього тексту, дотримання ними правильного наголосу, тону, темпу, виразності мови; проведення в школах літературних бесід як засобу підтримки інтересу до літератури й контролю за дитячим читанням; організація читацьких конференцій як форми пропаганди кращих зразків вітчизняної та зарубіжної дитячої літератури; широке використання на уроках пояснювального читання, яке привчає дітей до самостійного й усвідомленого сприйняття художнього тексту; поділ учнівської бібліотеки на спеціальні відділи згідно з

тематикою дитячого читання і проведення співбесід з учнями з метою перевірки їх уважності читання; піднесення статусу “начитаного” учня з установами окремої графі як у класному журналі, так і в щоденнику для оцінювання успіху школяра в самостійному читанні.

До того ж, важливим є залучення дітей до інших видів культурного проведення дозвілля, зокрема, відвідування театрів, музеїв, виставок, що можливе шляхом широкої популяризації дитячих заходів і діяльності культурних закладів, оновлення їх репертуару з урахуванням особливостей дитячого розвитку, використанням відповідних, зрозумілих дитячому віку засобів вираження, духовного наповнення змісту вистав. Зараз подекуди можна спостерігати ситуації, коли театри, прагнучи “йти в ногу з часом”, уносять до вистав певні сучасні елементи, які не надають дітям можливості глибоко зрозуміти зміст вистави, або не формують відповідні емоції, що прагнуть викликати автор п'єси або казки, за якими ставляться вистави: там, де треба викликати співчуття, герої галасують і танцюють; “добрі” герої можуть навмисне ображати “поганого” або поводитися некультурно. Тому треба замислюватися над тим фактом, що все побачене дитиною на сцені впливає на неї і формує відповідну модель поведінки (це одна з причин недостатньої співчутливості й підвищеної агресивності сучасних дітей). Отже, заклади культури, які долучаються до процесу соціокультурного забезпечення дитинства, мають, у першу чергу, орієнтуватися на духовний розвиток дитини (адже “він пробуджує здібності, що раніше спали, підносить свідомість до нового рівня, трансформує елементи особистості, яка починає функціонувати в нових вимірах” [3, с. 97]), збереження дитячості й глибоке врахування специфіки розвитку дітей;

- актуалізація питань збереження й розвитку дитячої субкультури (зокрема, народних дитячих ігор, дитячого фольклору, живого спілкування й активних форм спільної діяльності дітей).

Зберегти дитинство, подолати негативні фактори сучасної соціальної ситуації розвитку суспільства можливо шляхом гуманізації ставлення дорослої спільноти до світу дитинства, підтримки й стимулювання дитячої субкультури, самодіяльних дитячих об'єднань, забезпечення особливого (одухотвореного) простору дитячої життєдіяльності. Особливе значення має актуалізація саме дитячих видів діяльності (ігор, живого спілкування та ін.). Це захистить дитину від негативного впливу середовища, підвищить рівень її психоемоційного благополуччя й морально-духовного здоров'я;

- посилення уваги науковців до створення реальних умов для підвищення рівня когнітивного розвитку дітей, їхньої енергійності, природної допитливості; застосування форм, методів і засобів навчання й виховання, спрямованих на активізацію пізнавальної діяльності дітей, розкриття їхнього потенціалу.

Зокрема, цікавим є розвиток дитячого радіомовлення, яке може передавати для дітей популярні розважальні та музичні передачі, радіоказки, освітньо-пізнавальні, історико-культурні та просвітницькі передачі. У дошкільному віці добре сприймаються ігрові радіопередачі, повчальні історії у формі казок та оповідань, які на тлі розвитку образного мислення демонструють моделі поведінки, дають можливість набути життєвого досвіду. Створюючи радіопрोगрами для молодших школярів,

необхідно, щоб події, які розкривають сюжет передач, були однозначними і співвідносилися з картиною світу дитини [2];

- видання навчально-методичної літератури з проблеми збереження дитинства (особливо літератури для батьків з питань організації спільного дозвілля дорослих і дітей, цінності дитинства); підготовка педагогів і батьків до цілеспрямованої діяльності з вивчення дітей, розвитку їхніх пізнавальних інтересів, розуміння специфіки і самобутності дитинства.

На думку Л. Кудрик, “важливо, щоб дорослі ... не пригнічували у дітях того духовного, що прагне у них проявитися, не нав’язували їм своїх стереотипів, не намагалися через образи, докори, насмішки, моралізаторство, авторитарний стиль поведінки пригнітити, принизити їх, занизити їхню самооцінку. Треба, щоб дорослі засвоїли методи позитивного виховання, будували свої взаємини з дітьми на засадах партнерства, взаємно корисного співробітництва. Адже дітям є чого навчити нас, варто тільки прислухатися до них і почути” [3, с. 96]. Тому виховання дітей повинно починатися з виховання дорослих, адже саме вони формують особистість. З огляду на це необхідно сприяти розвитку потреб і бажання дорослих бути з дитиною, умінь цікаво та корисно проводити час разом;

- посилення взаємодії соціальних інститутів (сім’ї, освітніх закладів), залучення широкої громадськості до розв’язання питань соціокультурного забезпечення дитинства.

Убезпечити дитину від негативних явищ середовища можна через формування в неї адекватних і сталих соціальних уявлень, що є головним завданням традиційних інститутів соціалізації. Великою проблемою, яку мають подолати сучасні дорослі, відповідальні за виховання і соціалізацію дітей, є те, що авторитет засобів мас-медіа, зокрема інтернету як ідеального для дітей і підлітків виду медіа й ідеального простору для міжособистісної і соціальної комунікації, становить серйозну альтернативу авторитетові батьків, традиційних суспільних інституцій, влади, закону, книги тощо [5; 7];

- налагодження українськими підприємствами виробництва суто дитячих товарів (іграшок, літератури, навчального й ігрового обладнання, тощо) з урахуванням особливостей дитячого розвитку.

Таким чином, сучасне розуміння дитинства вимагає його сприйняття як об’єктивної цінності, трансформацію в духовних основах суспільства, зміну ставлення до дітей, готовності відновлювати і модернізувати інфраструктуру дитинства з урахуванням його унікальності й самобутності.

Висновки. Отже, вивчення теорії та досвіду впровадження ідей соціокультурного забезпечення дитинства в ХХ столітті, критичне засвоєння спадщини попередніх поколінь педагогів з метою використання кращих їх надбань у сучасних умовах, безперечно, відіграє важливу роль у подальшому поліпшенні якості освітньої, культурної та соціальної роботи з ними. На сьогодні актуальними залишаються тогочасні положення про впровадження заходів зі зміцнення здоров’я дітей, використання форм, методів і засобів навчання, що забезпечують активізацію пізнавальної діяльності дітей, підштовхують їх до самостійних роздумів, сприяють зв’язку теорії з практикою, науки з життям.

Перспективи подальших пошуків у напрямку дослідження. Стаття не висчерпує всіх аспектів проблеми. Перспективними є дослідження та порівняльний аналіз специфіки організації дозвілля дітей, роботи з малолітніми правопорушниками, заходів зі збереження здоров'я дітей протягом 1950-1980-х рр., 1990-х рр. і на сучасному етапі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вавілова І. Дитяча література як засіб формування особистості дитини (друга половина XIX – початок XX ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / І. Вавілова. – К., 2008. – 24 с.

2. Гиріна Т. Дитяче радіомовлення в Україні: структурно-функціональний та творчий дискурс : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук із соціальних комунікацій: спец. 27.00.04 “Теорія та історія журналістики” / Т. Гиріна. – Запоріжжя, 2013. – 20 с.

3. Кудрик Л. До проблеми духовного розвитку дитини в сучасному світі / Л. Кудрик // Ставропігійські філософські студії : зб. наук. пр. з філософії, психології, мистецтвознавства, культурології, педагогіки та філософії освіти. – Л. : “Ставропігон”, 2008. – Вип. 2. – С. 91-103.

4. Кудрявцев В. Культурно-исторический статус детства: эскиз нового понимания / В. Кудрявцев / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp1/Kudrjavcev.pdf.

5. Петрунько О. Дитина в інтернет-просторі: ймовірні наслідки і відповідальність дорослих / О. Петрунько // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей. – К. : Міленіум, 2008. – Вип. 21 (24). – С. 112-123.

6. Плотников С. Чтение и экология культуры / С. Плотников // Ното legens: Памяти Сергея Николаевича Плотникова (1929-1995). – М. : Дом интеллектуальной книги, 1996. – С. 64-75.

7. Чудинова В. Дети и библиотеки в меняющейся медиасреде / В. Чудинова. – М. : Школьная библиотека, 2004. – 336 с.

УДК 378.147:78

О. О. Матвєєва,

кандидат педагогічних наук, доцент
(Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди)

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ ТЕСТІВ З ДІАГНОСТИКИ МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКИХ ЗНАТЬ

Постановка проблеми. Успішна робота будь-якого вишу неможлива без постійного вдосконалювання діяльності, спрямованої на поліпшення якості професійної підготовки випускників, яка в умовах розвитку ринкових відносин стає товаром. Пріоритет якості освіти як ядра освітньої політики робить гостроактуальною проблему пошуку ефективних підходів, створення